

DOI: 10.31866/2410-1176.43.2020.220243

УДК 793.31(477)"20"

**УКРАЇНСЬКИЙ
НАРОДНО-СЦЕНІЧНИЙ ТАНЕЦЬ
У КОНТЕКСТІ КУЛЬТУРИ
ПОСТМОДЕРНІЗМУ**

Бойко Ольга Степанівна

*Кандидат мистецтвознавства, доцент,**ORCID: 0000-0001-9347-3832,**e-mail: boyko_os@ukr.net,**Київський національний університет**культури і мистецтв,**вул. Євгена Коновальця, 36, Київ, Україна, 01133*

Мета статті – виявити специфіку реалізації основних технологічних і художньо-образних особливостей естетики постмодернізму в українському народно-сценічному танці XXI ст. Методологія дослідження. Застосовано культурологічний метод, який посприяв виробленню відповідного погляду на народно-сценічну хореографію XXI ст. і реалізацію в ній концепції постмодернізму; метод мистецтвознавчого аналізу, що дав змогу дослідити напрям стилізації народно-сценічного танцю як унікальний чинник культури постмодерну; діалектичний метод, завдяки якому з'ясовано взаємозв'язок соціокультурних та соціомистецьких чинників розвитку народно-сценічного танцю; метод діахронічного аналізу посприяв виявленню традиційних і новаторських засобів виразності народно-сценічного танцю. Наукова новизна. Уперше в українському мистецтвознавстві проаналізовано сучасні тенденції в еволюції народно-сценічного танцю крізь призму культури постмодернізму; екстрапольовано філософський концепт постмодернізму на галузь народно-сценічної хореографії; виявлено специфіку естетики постмодернізму, а також визначено основні технологічні та художньо-образні особливості її реалізації в контексті розвитку українського народно-сценічного танцю XXI ст. Висновки. Виявлено, що в межах постмодерністської парадигми народно-сценічний танець піддається специфічній деструкції; спостерігається так зване розмивання цінностей. Вплив естетики постмодернізму проявляється у: примноженні образів; посиленні творчого самовираження та уваги українських балетмейстерів-постановників до внутрішнього стану глядача (цілеспрямований емоційний вплив); зміщенні акцентів зі складних художніх моделей на прості конструкції з метою посилення естетичного впливу; ускладненні асоціативного й метафоричного аспектів мови хореографічної постановки; використанні технологій аудіальної та візуальної гри; збагаченні сенсово-змістових аспектів архетипних уявлень.

Ключові слова: народно-сценічний танець; постмодернізм; естетичний вплив; поєднання традицій; візуальна гра; еклектизм

Вступ

На сучасному етапі хореографічна культура України переживає складний і суперечливий період розвитку. Початок епохи постмодернізму та розвиток технічних засобів стали каталізаторами виникнення нових видів, жанрів і напрямів мистецтва, що сприяють переосмисленню й трансформації образу життя і думок суспільства. Нова доба вплинула й на розвиток хореографічного мистецтва, що пов'язане з тенденціями соціокультурного життя і, як будь-який інший вид мистецтва, є своєрідним індикатором, що розкриває основні принципи історико-культурної доби не лише відображенням життя суспільства, а й могутнім засобом впливу на філософсько-світоглядні засади буття людини.

На початку XXI ст. еволюція народно-сценічного танцю визначається динамізмом розвитку і становленням нових напрямів, увійшовши в контекст сучасного сценічного мистецтва, поступово набуваючи новаторських стилістичних, формотворчих, смислетвірних та інших ознак за умови збереження всіх раніше сформованих характеристик. Сьогодні народно-сценічний танець є не лише репрезентантом фольклорного танцю як однієї з найдавніших форм поширення, збереження й відображення цілісності української традиційної культури, історичної доби та специфіки характеру етносу, видом художньої культури, що розкриває глибокий зміст соціального буття завдяки осмисленню національного коріння та відродження традицій. Основна функція народно-сценічного танцю полягає в тому, що він презентує сучасне мистецтво, актуальне художнє висловлювання. Саме це й актуалізує дослідження народно-сценічного танцю в контексті культури постмодернізму.

В українському та зарубіжному академічному вимірі деякі аспекти означеного питання мистецтвознавці частково розглянули: І. Гутник (2009) – у публікації «До проблеми стилізації народного танцю» дослідниця проаналізувала особливості стилізації народного танцю в динаміці розвитку танцювального мистецтва за доби постмодернізму; І. Пісклова (2015) в статті «Особливості обробки танцювального фольклору (на прикладі сучасних постановок)» здійснює спробу окреслити провідні тенденції створення хореографічних номерів у контексті проблематики національної ідентичності; А. Полякова (2017) в публікації «"Танець постфолк": до дослідження одного з феноменів сучасного танцю» розглядає специфіку синтезу, компіляції та колаборації техніки сучасного танцю з елементами народного танцю, акцентуючи, що цей синтез збагачує образно-художні структури танцю сьогодення енергією та вітальністю танцю фольклорного (с. 425); Б. Курт (Kurt, 2013) у науковій розвідці «Гібридна естетика» народно-сценічного танцю в Туреччині осмислює сучасні художні підходи та відображення різних дисциплін і постановочних технік зарубіжних танцювальних колективів у народно-сценічному танці та ін.

Аналіз останніх наукових досліджень українських та зарубіжних культурологів і мистецтвознавців засвідчує, що, незважаючи на активну увагу до проблематики народно-сценічного танцю кінця XX – початку XXI ст., питання впливу культури постмодернізму на провідні тенденції його розвитку лишається недостатньо висвітленим.

Наукова новизна статті полягає в тому, що вперше в українському мистецтвознавстві проаналізовано сучасні тенденції в еволюції народно-сценічного танцю крізь призму культури постмодернізму; екстрапольовано філософський концепт постмодернізму на галузь народно-сценічної хореографії; розглянуто й узагальнено тенденції розвитку народно-сценічного танцю в сучасному соціокультурному просторі; виявлено специфіку естетики постмодернізму, а також визначено основні технологічні та художньо-образні особливості її реалізації в контексті розвитку українського народно-сценічного танцю XXI ст.

Мета статті

Мета дослідження полягає у виявленні впливу культури постмодернізму на тенденції розвитку українського народно-сценічного танцю XXI ст.

Виклад матеріалу дослідження

Народно-сценічний танець як явище художньої культури розвивається в контексті процесів, що відбуваються в соціокультурному житті та відповідно до панівних художньо-естетичних принципам.

На думку Т. Волкової та ін. (2016), незважаючи на те, що філософія і мистецтво є двома різними способами пізнання світу та самосвідомості людини (філософія базується на раціональному мисленні й логіці, а мистецтво постає як спосіб інтуїтивного проникнення в незвідане та втілення цієї інтуїції в художньому образі), у сучасному суспільстві кордони між галузями мислення розмиваються, відповідно в добу постмодернізму всі галузі людської творчості становлять собою єдиний масштабний культурний пласт (с. 107).

Народний та академічний танець з початку XX ст. взаємодоповнюються і, як складники мистецтва танцю, спільно збагачують загальний розвиток хореографічного мистецтва. Досягнення рівноваги між сценічною практикою та формами інтелектуального самовираження хореографів пов'язані з історико-культурним та філософсько-естетичним контекстом розвитку суспільства.

Становлення українського народно-сценічного танцю відбувалося в епоху модернізму, для якого характерне порушення класичних образотворчих форм, новаторські методи й утвердження радикальних художніх принципів. Основною тенденцією була професіоналізація та академізація фольклорного танцю за умови збереження елементів танцювального першоджерела, що стало каталізатором експериментальної діяльності провідних українських танцюристів і балетмейстерів у пошуках новаторських засобів хореографічної виразності. Напрямок розвитку лексики народно-сценічного танцю, розширення пластичних форм та художньо-образної палітри визначили різноманітні прийоми стилізації завдяки синтезу локальної танцювальної мови українців, елементів класичного танцю, трюків, ритмопластичних акцентів, пантоміми та ін. (Станішевський, 2003, с. 180). Кращі зразки народно-сценічної хореографії другої половини XX ст. вирізнялися міцною драматургічною основою композицій, повноцінним розкриттям ідейного змісту та художніх образів.

Наприкінці XX – на початку XXI ст. тенденції еволюції народно-сценічного танцю почала визначати культура постмодернізму, вагомим явищем якого є глобалізація. Дослідники визначають глобалізацію як «просторово-часове стискання: те, як світ здається звужується під впливом нових електронних засобів масової інформації, таких як супутникове телебачення та Інтернет, що сприяють поширенню соціальних мереж, стосунків у часі й просторі» (Kurt, 2013, р. 26). Б. Курт (Kurt, 2013) акцентує, що стиснення часу та простору призводить до тісного контакту образів, значень, способу життя, культурних практик, які за інших обставин залишилися б розділеними часом і простором, викликаючи певну однорідність культурного досвіду або супротив на захист попереднього способу життя – змішання культур, що виробляє форми «гібридизації».

У контексті цього дослідження важливим є визначення глобалізації Д. Сторея (Storey, 2003) як «процесу гібридизації, що породжує глобальний меланж» (р. 113). Науковець наголошує, що глобалізацію не можна звести до процесу експорту «однаковості» або господарювання глобальної культури, оскільки змішалися місцеві та глобальні культури з усього світу. Відповідно, те, що вважається «місцевим» і, відповідно, «аутентичним», не може мати фіксованого змісту, воно може змінюватися та модифікуватися в результаті органічного використання імпортованих культурних цінностей (Storey, 2013, pp. 107-108).

Сформувавшись в умовах внутрішньої ізоляції від впливів західної культури, зі здобуттям незалежності Україна значно посилила інтегрування в неоліберальну систему та світову культурну індустрію. Поступово відбувалися трансформаційні процеси в естетичній моделі народно-сценічного танцю. Дослідники наголошують на тому, що міжкультурна інтеграція посприяла виробленню новаторських форм адаптування автентичного українського танцю до умов, у яких масово популяризується західна танцювальна культура й сучасний танець (Пісклова, 2015, с. 69). Сценічні композиції, зокрема, вирізняються: простим та універсальним оповіданням; естетикою гібридного танцю, у якому втілено багато різних танцювальних технік і традицій від народного фольклору до елементів джазових, сучасних та інших танців; стилізоване виконання народного танцю; високий рівень синхронності виконання; ефектне використання технічних засобів.

Філософія, естетика й культура постмодернізму – комплексу напрямів, об'єднаних спільним світоглядним базисом як складного феномену, що не має чіткої ідеологічної платформи, на межі XX – XXI ст. здійснила значний вплив на розвиток народно-сценічної хореографії, зокрема стосовно зміщення акцентів на розважальність та видовищність постановок.

Українські дослідники констатують, що на сучасному етапі традиції танцювального фольклору знаходяться в процесі адаптації до динаміки технічного прогресу, зокрема через викликані ним трансформації глядацьких запитів (наприклад, щодо візуальних ефектів) (Пісклова, 2015, с. 64). За спостереженнями І. Гутник (2009), формування ознак постмодернізму, таких як розмаїття форм і напрямів, видовищність, взаємопроникнення різних стилів, посилило увагу до стилізації (с. 251). Дослідники визначають стилізацію як навмисне використання формальних ознак та образної системи певного стилю, уже відомого в історії світової культури, в новому контексті, що відрізняється від традиційного, акцентуючи, що, на відміну від імітації та підробки, стилізацію не можна уявити як прагнення до повторення, копіювання оригінальної форми (Дашкова та ін., 2006, с. 49).

Неабияке значення в постановках народно-сценічного танцю набуває сюжетне обґрунтування стилізованої форми, що надає певне спрямування асоціаціям та конкретизує їх. Зрозумілий глядачу сюжет, що не підлягає декодуванню, відчутно знижує силу емоційної реакції, а іноді момент «гри», театралізації не виникає зовсім, оскільки для людини, яка не має уявлення про прообраз стилізації, танець залишиться незрозумілим. Відповідно сучасна стилізована форма народно-сценічного танцю в аспекті тематичних уподобань виходить із загальної уваги до певних явищ культури, бере за основу загальновідомі мотиви й сюжети.

Однією із тенденцій сучасного народно-сценічного танцю, джерелами якої є постмодерністська філософія культури, є звернення до казкових, міфологічних сюжетів (сюжетів з українських народних казок та легенд; наприклад, хореографічна композиція «Карпатське чудо-озеро», балетмейстери-постановники І. Пастель, І. Шевцова й ін.).

Театралізація, як поширений прийом постмодерністської культури в народно-сценічній хореографії, створює особливі умови для синтезу мистецтв, співвідношення пластично-просторово-часових елементів.

Аналізуючи сучасний народно-сценічний танець, спостерігаємо в деяких його проявах синтез різноманітних видів мистецтва, зокрема різних жанрів інструментальної та вокальної музики, танцюваль-

ної культури, елементів театрального й циркового мистецтва, а також коалесценцію танцювальних напрямів і стилів, народної, сучасної та класичної хореографії. На нашу думку, це засвідчує розмивання кордонів між визначеністю, що властиве постмодернізму.

Тенденції культури постмодернізму впливають на посилення інтересу українських балетмейстерів-постановників до внутрішньо-емоційного стану глядача та формування сутнісних аспектів, фундаментальних принципів буття в просторі народно-сценічної хореографії; сприяють зміщенню акцентів зі складних художніх моделей на прості конструкції, іноді з елементами кітч, задля посилення естетичного впливу на глядача, і водночас максимального полегшення процесу сприйняття й осмислення хореографічної постановки (це сприяє посиленню емоційного комфорту і психологічного відпочинку).

За нашими спостереженнями, традиції танцювальної культури недоцільно позиціонувати як незмінну, фіксовану сутність, оскільки історично вони набувають нових значень і функцій. Традиційні рухи та кроки фольклорних танців як основа багатьох хореографічних композицій сучасності зазнають відповідних змін. Повага до традиції народної танцювальної культури, збереження й розвиток автентичного народного танцю не повинні протиставитися процесу оновлення, творчим експериментам і новаторським пошукам в галузі народно-сценічного хореографічного мистецтва.

Спадок української народної танцювальної культури в поєднанні із творчим новаторством українських балетмейстерів-постановників та широким спектром сучасних форм дає змогу органічно поєднувати в народно-сценічному танці XXI ст. українську традиційну танцювальну культуру (елементи локальної танцювальної лексики, стилістику й композиційні особливості, колорит, характер, художньо-образні уявлення, календарну й родинну обрядовість) з елементами інших видів мистецтва, стилів і напрямів мистецтва хореографічного, а також передовими технологіями в пошуку нового вираження та відкриття нестандартних сенсово-змістових нюансів.

Висновки

Естетика XXI ст. позиціонується як доба постмодернізму, ознакою якої є поєднання традицій і стилів, гра з різними стилями мистецтва, еkleктизм. Народно-сценічна хореографія як відкрита система, що перебуває під впливом певних соціокультурних чинників, піддається трансформації. З огляду на жанрово-стильове розмаїття сучасного мистецтва в народно-сценічному танці початку XXI ст. спостерігається так зване розмивання цінностей. Поширений у постмодернізмі хронотоп перемішує всі культурно-історичні форми абсолютно довільно, поза звичною ієрархією; у культурі постмодернізму унікальність змінюється нескінченною відтворюваністю.

Народно-сценічний танець як вид хореографічного мистецтва в межах постмодерністської парадигми піддається специфічній деструкції, як і будь-яка естетична цінність у її класичному розумінні. Вплив естетики постмодернізму проявляється у: примноженні образів; посиленні свободи творчого самовираження та уваги українських балетмейстерів-постановників до внутрішнього стану глядача (цілеспрямований емоційний вплив); зміщенні акцентів зі складних художніх моделей на прості конструкції з метою посилення естетичного впливу; ускладненні асоціативного та метафоричного аспектів мови хореографічної постановки; застосуванні прийомів переходу від однієї знакової системи до іншої для створення нових вимірів осмислення твору; використанні технологій аудіальної та візуальної гри; збагаченні сенсово-змістових аспектів архетипічних уявлень.

Список використаних джерел

- Волкова, Т. А., Кислица, А. Е., & Кошман, С. С. (2016). Культура постмодерна в современной Западной хореографии. *Вестник Кемеровского университета культуры и искусств*, 36, 102-108.
- Гутник, І. (2009). До проблеми стилізації народного танцю. *Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури*, 22, 251-257.
- Дашкова, Е. В., Ивушкина, Е. Б., & Мирошниченко, П. Н. (2006). *Стиль и стилизация в философско-культурологическом контексте*. Издательство Южно-Российского государственного университета экономики и сервиса.
- Пісклова, І. (2015). Особливості обробки танцювального фольклору (на прикладі сучасних постановок). *Народна творчість та етнологія*, 5, 64-70.
- Полякова, А. С. (2017). «Танец постфолк»: к исследованию одного из феноменов современного танца. *Обсерватория культуры*, 14, 425-430. <https://doi.org/10.25281/2072-3156-2017-14-4-425-430>.

- Станішевський, Ю. О. (2003). *Балетний театр України: 225 років історії*. Музична Україна.
- Kurt, B. (2013, July 24-28). The "Hybrid Aesthetics" of the Folk Dance Scene in Turkey. In *35th World Congress on Dance Research*, Conference Paper, Athens.
- Storey, J. (2003). Popular Culture as Global Culture. In *Inventing Popular Culture: From Folklore to Globalisation* (pp. 107-108). John Wiley and Sons Ltd.

References

- Dashkova, E. V., Ivushkina, E. B., & Miroshnichenko, P. N. (2006). *Stil' i stilizatsiya v filosofsko-kul'turologicheskom kontekste [Style and Stylisation in a Philosophical and Cultural Context]*. Izdatel'stvo Yuzhno-Rossiiskogo Gosudarstvennogo Universiteta Ekonomiki i Servisa [in Russian].
- Hutnyk, I. (2009). Do problemy stylizatsii narodnoho tantsiu [To the Problem of Stylisation of Folk Dance]. *Topical Problems of History, Theory and Practice of Artistic Culture*, 22, 251-257 [in Ukrainian].
- Kurt, B. (2013, July 24-28). The "Hybrid Aesthetics" of the Folk Dance Scene in Turkey. In *35th World Congress on Dance Research*, Conference Paper, Athens [in English].
- Pisklova, I. (2015). Osoblyvosti obrobky tantsiuvalnoho folkloru (na prykladi suchasnykh postanovok) [Features of Processing of Dance Folklore (on an Example of Modern Productions)]. *Folk Art and Ethnology*, 5, 64-70 [in Ukrainian].
- Polyakova, A. S. (2017). "Tanets postfolk": k issledovaniyu odnogo iz fenomenov sovremennogo tantsa [Post-Folk Dance: an Exploration of One of the Phenomena of Contemporary Dance]. *Observatory of Culture*, 14, 425-430. <https://doi.org/10.25281/2072-3156-2017-14-4-425-430> [in Russian].
- Stanishevskiy, Yu. O. (2003). *Baletnyi teatr Ukrainy: 225 rokov istorii [Ballet Theater of Ukraine: 225 Years of History]*. Muzychna Ukraina [in Ukrainian].
- Storey, J. (2003). Popular Culture as Global Culture. In *Inventing Popular Culture: From Folklore to Globalisation* (pp. 107-108). John Wiley and Sons Ltd [in English].
- Volkova, T. A., Kislitsa, A. E., & Koshman, S. S. (2016). Kul'tura postmoderna v sovremennoi Zapadnoi khoreografii [Postmodern Culture in Contemporary Western Choreography]. *Bulletin of Kemerovo State University of Culture and Art*, 36, 102-108 [in Russian].

Стаття надійшла до редакції: 24.11.2020

УКРАИНСКИЙ НАРОДНО-СЦЕНИЧЕСКИЙ ТАНЕЦ В КОНТЕКСТЕ КУЛЬТУРЫ ПОСТМОДЕРНИЗМА

Бойко Ольга Степановна
Кандидат искусствоведения, доцент,
Киевский национальный университет
культуры и искусств,
Киев, Украина

Цель статьи – выявить специфику реализации основных технологических и художественно-образных особенностей эстетики постмодернизма в украинском народно-сценическом танце XXI в. Методология исследования. Применен культурологический метод для выработки соответствующего взгляда на народно-сценическую хореографию XXI в. и реализацию в ней концепции постмодернизма; метод искусствоведческого анализа, который позволил исследовать направление стилизации народно-сценического танца как уникального фактора культуры постмодернизма; диалектический метод, благодаря которому выяснена взаимосвязь социокультурных и социохудожественных факторов развития народно-сценического танца; метод диахронического анализа, который способствовал выявлению традиционных и новаторских средств выразительности народно-сценического танца. Научная новизна. Впервые в украинском искусствоведении проанализированы современные тенденции народно-сценического танца сквозь призму культуры постмодернизма; экстраполирован философский концепт постмодернизма на отрасль народно-сценической хореографии; выявлена специфика эстетики постмодернизма, а также определены основные технологические и художественно-образные особенности ее реализации в контексте развития украинского народно-сценического танца XXI в. Выводы. Выявлено, что в пределах постмодернистской парадигмы народно-сценический танец подвергается специфической деструкции; наблюдается так называемое размывание ценностей. Влияние эстетики постмодернизма проявляется в: приумножении образов; усилении свободы творческого

самовираження і внимания балетмейстеров-постановщиков внутреннему состоянию зрителя (целенаправленное эмоциональное воздействие); смещении акцентов со сложных художественных моделей на простые конструкции с целью усиления эстетического воздействия; усложнении ассоциативного и метафорического аспектов языка хореографической постановки; использовании технологий аудиальной и визуальной игры; обогащении смыслово-содержательных аспектов архетипических представлений.

Ключевые слова: народно-сценический танец; постмодернизм; эстетическое воздействие; соединение традиций; визуальная игра; эклектизм

UKRAINIAN FOLK DANCE STAGE ADAPTATION IN THE CONTEXT OF POSTMODERN CULTURE

Olha Boiko

*PhD in Art Studies, Associate Professor,
Kyiv National University of Culture and Arts,
Kyiv, Ukraine*

The purpose of the article is to identify the specifics of the implementation of the primary technique and artistic-figurative features of postmodern aesthetics in the Ukrainian folk dance stage adaptation of the 21st century. Research methodology. The author applied a cultural research method, which helped to develop an appropriate view towards the folk stage choreography of the 21st century and the specifics of the implementation of the concept of postmodernism in the stage space; the method of art history analysis, which made it possible to study the direction of stylisation of folk dance stage adaptation as a unique factor in the culture of postmodernism; the dialectical method, the use of which contributed to the identification of the relationship and interdependence of the development of sociocultural factors, factors of social art and the development of folk dance stage adaptation; the method of diachronic analysis, which contributed to the identification of traditional and innovative means of expressiveness of folk-stage dance. Scientific novelty. For the first time in Ukrainian art studies, there is an attempt to analyse the modern tendencies of folk dance stage adaptation through the prism of postmodern culture; to extrapolate the philosophical concept of postmodernism to the branch of folk stage choreography; to analyse and generalist trends in the development of folk dance in the modern sociocultural space; to reveal the specificity of the aesthetics of postmodernism as well as the main technique and artistic-figurative features of its implementation in the context of the development of Ukrainian folk dance stage adaptation of the 21st century. Conclusions. The study has shown that within the postmodern paradigm, folk dance stage adaptation as a form of choreographic art undergoes specific destruction, like any aesthetic value in its classical understanding. The influence of postmodernism is manifested in augmentation of images; strengthening the freedom of creative self-expression and the interest of Ukrainian choreographers-directors to the inner state of the audience (targeted emotional impact); shifting emphasis from complex artistic models to simple structures, to enhance the aesthetic effect; complication of the associative and metaphorical aspects of the styling of the choreographic performance; the use of techniques of transition from one sign system to another to create new dimensions of understanding the work; the use of audio and visual game technologies; enrichment of the semantic and content aspects of archetypal ideas.

Keywords: folk dance adaptation, postmodern, aesthetic impact, mixing of traditions, visual play, eclecticism